

2021 - იუნუს ემრესა და თურქული ენის წელი

მზია გოგიაშვილი

გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი, დოქტორანტი
mzia.gogiashvili20@gruni.edu.ge

რეზიუმე. სტატია ეძღვნება XIII-XIV საუკუნეების თურქული სუფიური პოეზიის დიდ წარმომადგენელს, იუნუს ემრეს. მისმა შემოქმედებამ უმნიშვნელოვანესი წვლილი შეიტანა თურქული ხალხური ლიტერატურისა და პოეზიის განვითარებაში და საფუძველი ჩაუყარა თურქულ ვერსიფიკაციას. იუნუს ემრეს ანატოლიური თურქული პოეზიის ფუძემდებლად მიიჩნევენ. სტატია საინტერესო იქნება მახლობელი აღმოსავლეთის პოეზიით დაინტერესებულ პირთათვის.

საძიებო სიტყვები: აღმოსავლური პოეზია, თურქულენოვანი ლიტერატურა, მგოსანი, სუფიზმი, დერვიში, სუფი მისტიკოსი, დივანის ლიტერატურა, ორიენტალისტიკა, თექე, არუზი, ჰეჯე

შესავალი

იუნუს ემრეს გარდაცვალებიდან 700 წლისთავთან დაკავშირებით, **იუნესკოს** გადაწყვეტილებით, 2021 წელი, ცნობილი თურქი პოეტის, **იუნუს ემრეს წლად** გამოცხადდა. პოეტის სამშობლოში იუბილე სახელმწიფო მასშტაბით აღინიშნება. თურქეთის პრეზიდენტის, რეჯეფ თაიფ ერდოღანის განცხადებით, მაშინ, როცა მსოფლიოში ენობრივი საზღვრები იშლება და ერთი საზოგადოების კულტურა მეორეს ხელოვნურად ერწყმის, მშობლიური ენის დაცვა და შენარჩუნება ნებისმიერი საზოგადოების მნიშვნელოვან მისიად ხდება. კულტურული იმპერიალიზმის წინააღმდეგ საბრძოლველად მთავარ ფრონტს პირველ რიგში, საკუთარი ენის დაცვა უნდა წარმოადგენდეს, რადგან სამშობლოს უპირველესად ენა იცავს, შემდეგ კი ჯარი. ი. ემრეს ლიტერატურული მემკვიდრეობა ამის საუკეთესო ნიმუშია. თურქული ენის, კულტურისა და თვითმყოფადობის შენარჩუნება და პოპულარიზაცია მთავრობის უმთავრესი პრიორიტეტია (46). ამ ფაქტთან დაკავშირებით, პრეზიდენტმა ხელი მოაწერა ცირკულარს „**2021 წლის იუნუს ემრესა და თურქული ენის წლად გამოცხადების**“ შესახებ (54). დაიგეგმა წლის განმავლობაში ჩასატარებელი სხვადასხვა ღონისძიება, მათ შორის სიმპოზიუმები და საერთაშორისო კონფერენციები; გამოცხადდა საერთაშორისო კონკურსი ი. ემრეს შესახებ მოკლემეტრაჟიანი ფილმის შესაქმნელად (49); საერთაშორისო მუსიკალური კონკურსი „ღვთიური სიყვარულის ხმა“ (48), რაც პოეტის ლექსებზე მუსიკალური ნაწარმოებების შექმნას ითვალისწინებს; მეცნიერებათა აკადემიის მხარდაჭერით, თურქეთის საზღვრებს გარეთ მცხოვრები თურქოლოგებისათვის გამოცხადდა სამთვლიანი პროგრამა (47), რომელიც მკვლევარებს ი. ემრეს ცხოვრებისა და შემოქმედების შესწავლაში მხარდაჭერას და საჭიროების შემთხვევაში კვლევის დამატებით 3 თვით გახანგრძლივებას სთავაზობს; მიმდინარე წელს გამოიცემა კრებული დღემდე ი. ემრეს აქამდე უცნობი 200 ლექსით (52), რომლებიც

ვატიკანის ბიბლიოთეკის მიერ ინტერნეტში თურქული ხელნაწერების ციფრული კოლექციების გამოქვეყნების შემდეგ გახდა ხელმისაწვდომი და ა.შ.

სწორედ ი. ემრეს სახელობისაა თურქული კულტურის ცენტრი, რომლის მისიაც მსოფლიოსათვის თურქეთის, თურქული ენის, ლიტერატურის, ისტორიის, კულტურისა და ხელოვნების გაცნობაა. პირველი ცენტრი 2009 წელს სარაევოში გაიხსნა და მიმდინარე წლის მონაცემებით, მსოფლიოს 52 ქვეყანაში მათი რაოდენობა 62-ს აღწევს. ცენტრის თავმჯდომარის, პროფ. შერეფ ათეშის განცხადებით, თურქეთის რესპუბლიკის დაარსების 100 წლისთავთან დაკავშირებით, 2023 წლისთვის, კულტურის ცენტრების რაოდენობა მსოფლიო მასშტაბით 100-მდე გაიზრდება (45).

საქართველოს დედაქალაქში თურქული კულტურის ცენტრი 2012 წლის 31 მაისს გაიხსნა. ქ. თბილისში ვიზიტად მყოფმა თურქეთის ვიცე-პრემიერმა, ბიულენტ არინჩმა, საზეიმო გახსნის ცერემონიაზე განაცხადა, რომ თურქული კულტურის ცენტრის მისია არ არის თურქული იდეოლოგიის პროპაგანდა, მთავარი მიზანი ქართველ და თურქ ხალხს შორის მეგობრობისა და მშვიდობის გაღრმავებაა, რასაც საუკუნეების წინ ი. ემრე ქადაგებდა (50).

საქართველოსა და თურქეთის გეოგრაფიულმა მდებარეობამ საუკუნეების მანძილზე ამ ქვეყნების მჭიდრო პოლიტიკური, კულტურული და ეკონომიკური ურთიერთობები განაპირობა, რამაც კულტურის ცალკეული ელემენტებით - ლექსიკით, ლიტერატურული სიუჟეტებით, ყოფითი ტრადიციებით, საკუთარი კულტურის გამდიდრების ხელსაყრელი პირობები შექმნა. ქართველი აღმოსავლეთმცოდნეები XX საუკუნის პირველი მეოთხედიდან ინტენსიურად სწავლობენ თურქული და თურქულენოვანი ლიტერატურის ისტორიის საკითხებს, თურქული ლიტერატურათმცოდნეობის თეორიას, იკვლევენ შუა საუკუნეებისა და თანამედროვე ლიტერატურას, ფოლკლორს, ლიტერატურულ მემკვიდრეობას.

როდესაც თურქები შუა და მცირე აზიაში მკვიდრდებოდნენ და დაიწყო მათი გამუსლიმება, ისლამიზაციის პროცესს, ბუნებრივია, მოჰყვა რეგლიგიურ-ფილოსოფიური, ეთიკურ-მორალური და ესთეტიკურ-ლიტერატურული კატეგორიებისა და კრიტერიუმების შეცვლა. შეიქმნა განსხვავებული ისლამური კულტურული რეგიონი, სადაც გაბატონებული იყო არაბული და სპარსული პოეტიკის კანონები, რომლებიც თურქებმა გაითავისეს და ლიტერატურული აზროვნების ძირითად პრინციპებად აღიარეს. ასე შეიქმნა თურქული ე.წ. დივანის ლიტერატურა, რომელსაც პირობითად კლასიკურს უწოდებენ. თურქული პოეზიის მრავალი ნიმუში უკვე ისლამური კულტურული რეგიონის ესთეტიკურ სისტემაზე აღმოცენდა. შემდგომში ეს სისტემა მთლიანად გაბატონდა თურქული დივანის ლიტერატურაში და თითქმის XX საუკუნემდე წარმართავდა თურქულ შემოქმედებით აზრს. თუმცა, თურქული ხალხური ლიტერატურა არასდროს მოწყვეტილა თავის ეროვნულ ნიადაგს და თავისი სპეციფიკური ხედვით, გამოსახვის საინტერესო საშუალებებითა და სალექსო ფორმებით სავსებით ორიგინალურ და განსხვავებულ მხატვრულ სამყაროს წარმოადგენდა (3, 7-8).

ადრეული პერიოდის თვალსაჩინო წარმომადგენლის, ი. ემრეს პოეზიამ დიდი გავლენა იქონია თურქული ხალხური პოეზიის განვითარებაზე. ამდენად, თურქული ლიტერატურის წარმოშობისა და განვითარების მკვლევარი, გვერდს ვერ აუვლის პოეტის შემოქმედებას.

პოეტის დაბადების ზუსტი თარიღი უცნობია, ლიტერატურის ისტორიკოსთა უმრავლესობა მიიჩნევს, რომ იგი ცხოვრობდა და მოღვაწეობდა ანატოლიაში, XIII საუკუნის მეორე ნახევარსა და XIV საუკუნის დასაწყისში (დაახლ. 1240-1321 წწ.).

ამ პერიოდში ახლო აღმოსავლეთს მონღოლების სახით, ახალი დამპყრობელი მოევლინა. მათმა გამუდმებულმა თავდასხმებმა დიდი ზიანი მიაყენეს ახლო აღმოსავლეთის ფეოდალურ მეურნეობას და ეკონომიკურ ცხოვრებას. 1242 წლამდე მონღოლებმა შეძლეს შუა აზიისა და ირანის დაპყრობა, თავს დაესხნენ სელჩუკთა სასულთნოს ჩრდილო-აღმოსავლეთ პროვინციებს და იქ გაბატონდნენ. 1243 წლის 3 ივლისს ქოსე დაღთან გამართულმა ბრძოლამ საბოლოოდ გადაწყვიტა სელჩუკთა სასულთნოს ბედი. მონღოლებმა სასტიკად დაამარცხეს სელჩუკები, რის შედეგადაც სელჩუკთა სასულთნოს უდიდესი ნაწილი მონღოლებს დაემორჩილა, დასავლეთ ანატოლიაზე კი სელჩუკების ხელისუფლება ფორმალურად ვრცელდებოდა. XIII საუკუნის ბოლოს სელჩუკთა სასულთნო დამოუკიდებელ სამთავროებად დაიშალა, თუმცა არსებობდა ორი ათეული პატარა თურქული სამთავრო, რომლებიც არც მონღოლებს და არც სელჩუკთა სასულთნოს არ ემორჩილებოდა (1,14).

მონღოლების შემოსევებმა დაანგრეს და გაანადგურეს სახელმწიფო. მძიმე სოციალურ-ეკონომიკური კრიზისის ფონზე მძვინვარებდა შიმშილი, რასაც თან ერთვოდა შიდა ომები. სწორედ ამ პერიოდში, ანატოლიაში, ნაკადად მიედინებოდა დერვიშთა ჯგუფები, რომლებიც სახელმწიფოს სხვადასხვა ადგილას მკვიდრდებოდნენ. დერვიშები მოსახლეობაში დიდი ავტორიტეტით სარგებლობდნენ, რადგან განსხვავდებოდნენ თავიანთი რადიკალური შეხედულებებითა და ოპოზიციური შემატებით. უკიდურესად მძიმე მდგომარეობაში მყოფი მოსახლეობა ხშირად აწყობდა მონღოლთა ბატონობის წინააღმდეგ მიმართულ აჯანყებებს. ეს აჯანყებები შიიტური დოქტრინის დროშის ქვეშ ხშირად დერვიშების ხელმძღვანელობით ხდებოდა. ხალხის მძიმე სოციალურმა და მატერიალურმა მდგომარეობამ, მონღოლების გამუდმებულმა თავდასხმებმა და შიდა ომებმა, ქვეყანაში სუფიზმის განვითარებას შეუწყო ხელი. XIII საუკუნე მიიჩნევა ანატოლიაში სუფიზმის აყვავებისა და ფართოდ გავრცელების პერიოდად. XIII-XIV საუკუნეებში სუფიზმი მთელ აღმოსავლეთში გავრცელდა და საზოგადოებრიობის ერთ-ერთ ძირითად საზრუნავად ჭეშმარიტების რელიგიურ სფეროში მიება იქცა.

სუფი პოეტი - ი. ემრეს სწორედ ამ პერიოდში გამოვიდა პოეტურ არენაზე. ჩვენამდე მოაღწია მისმა დიდაქტიკურმა მესხევიმი „რისალეთუნ ნუსჰიმ“ (1307 წ.) - „სამოდღვრეო წერილმა“ და დივანმა, რომლებიც მნიშვნელოვან წყაროს წარმოადგენენ ძველი ანატოლიური თურქულის შესასწავლად.

¹ არაბული ლიტერატურის აღმოსავლური პოეზიის სალექსო ფორმა.

პოეტის მთავარ ნაწარმოებად ითვლება მისი დივანი, რომელშიც იგი ხშირად იყენებს სუფიურ ტერმინოლოგიასა და სიმბოლიკას. დივანში შესული ლექსების უმრავლესობა არის რელიგიური ქადაგების ხასიათის ყაზელები. სუფიურ იდეებთან ერთად გვხვდება ფოლკლორული მოტივები. რიგი ლექსებისა დიდი ირანელი პოეტების საადისა და რუმის მიბაძვითაა დაწერილი (14,97).

აღსანიშნავია, რომ ამ პერიოდის მცირე აზიის თურქული ლიტერატურა ვითარდებოდა როგორც თურქულენოვანი, ასევე არათურქულენოვანი ხალხების ლიტერატურასთან კონტაქტით (19,260; 29,8).

დიდაქტიკური პოემა „სამოდვრებო წერილი“ თავისი ფორმით არის მესნევი. იგი იწყება შესავლით, რომელიც ლექსებისა და მცირე პროზაული ნაწილებისგან შედგება. შესავალში პოეტი გადმოგვცემს ფილოსოფიურ და ეთიკურ მოსაზრებებს. მესნევის ძირითადი ნაწილი ექვსი თავისგან შედგება. თითოეული თავი შეიძლება განვიხილოთ, როგორც დამოუკიდებელი ნაწარმოები, სადაც ავტორი მოგვითხრობს ჭიდილზე სათნოებასა და მანკიერებას შორის. ეს ბრძოლა ადამიანის შინაგან სამყაროში ხდება და საბოლოოდ სათნოება იმარჯვებს (26,7).

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, პოეტის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის პერიოდში სელჩუკთა კულტურის გავრცელების რეგიონში ბატონობდა სპარსული და არაბული ელემენტები, მეცნიერებისა და რელიგიის ენას წარმოადგენდა არაბული, პოეზიისას კი - სპარსული. რაც შეეხება თურქულს, ის თურქულენოვან მოსახლეობაში მხოლოდ სამეტყველო ენად გამოიყენებოდა და როდესაც საქმე ლიტერატურას ეხებოდა დისკრიმინაციას განიცდიდა (16, 178). ლექსის სრულყოფილი ჟღერადობისთვის, დივანის ლიტერატურაში მიღებული წესების შესაბამისად, პოეტები წერდნენ არუზით და იყენებდნენ არაბულ და სპარსულ სიტყვებს. არუზი არაბულ სინამდვილეში წარმოიშვა, გავრცელდა და დამკვიდრდა როგორც სპარსულ, ასევე თურქულენოვან ლიტერატურაში. არუზი განეკუთვნება ოდენობით, ანუ კვანტიტატიურ ვერსიფიკაციულ სისტემათა ჯგუფს (3,32), რომლის საფუძველს ქმნის გრძელი და მოკლე ხმოვნების კანონზომიერი და რეგულირებული მონაცვლეობა, რაც თურქული ენის ფონეტიკური სისტემისათვის არაბუნებრივი და თავსმოხვეული იყო (3,8-9).

ეს ტენდენცია იმდენად განმტკიცდა, რომ დივანის პოეზიაში იშვიათად ჟღერდა თურქული ლექსიკა. შეიძლება ითქვას, რომ თურქულმა ბრძოლით დაიკავა ადგილი სალიტერატურო ენაში (20,278). შეიქმნა იმდენად ხელოვნური ენა, რომ მოსახლეობას იგი აღარ ესმოდა. დივანის ლიტერატურასთან ერთად ვითარდებოდა თექვსი ლიტერატურაც, პირობითად დერვიშული და აშულური პოეზია, რომლის წარმომადგენლებსაც „საზის პოეტებად“ მოიხსენიებენ. „საზის პოეტები“ არ იყვნენ მოწყვეტილი თურქულ ნაციონალურ ნიადაგს, აგრძელებდნენ ეროვნულ ტრადიციებს, სარგებლობდნენ უბრალო, ყველასათვის გასაგები თურქული ენით, რისთვისაც იყენებდნენ თურქულ ნაციონალურ პოეზიაში შემუშავებულ სალექსო ფორმებსა და თურქული ენისათვის ბუნებრივ ვერსიფიკაციულ სისტემას - ჰეჯეს (3,8). ბუნებრივია, „თექვსა“ და „საზის“ პოეტების შემოქმედება ლექსის თემატიკისა და სპეციფიკურობის ფორმით ერთმანეთისაგან

განსხვავდება, თუმცა ამ სკოლის წარმომადგენლები მჭიდრო კავშირში იყვნენ ხალხურ ლიტერატურასთან და არასდროს მოწყვეტიან მის ტრადიციებს. მათი მსგავსებაც ამ საერთო საფუძველმა განსაზღვრა. აღსანიშნავია ისიც, რომ „თექესა“ და „საზის“ პოეტების შემოქმედებაში დივანის ლიტერატურის გავლენა იგრძნობა (28,11).

ი. ემრეს დამსახურება სწორედ იმაში მდგომარეობს, რომ მან ანატოლიურ თურქულ სასაუბრო ენას ლიტერატურული ენის სტატუსი დაუმკვიდრა. მისი ლექსების უმრავლესობაში ღმერთის მიმართ პატივისცემა და ღრმა სიყვარულია გამოხატული. გაშუქებულია ოთხი ძირითადი პრობლემა: ენა, აზროვნება, გრძნობა და შემოქმედება. ამ საკითხების განვითარებისა და აღმავლობის მიღწევა მხოლოდ ერთ მთლიანობაშია შესაძლებელი. დედამიწაზე ცოცხალ არსებათა ურთიერთკავშირი მხოლოდ სიყვარულითაა განპირობებული და უმწვავეს მისტიკურ მცნებაშიც კი ხელმისაწვდომია. ადამიანი მხოლოდ ისაა, ვინც თავისი აზრის, ჩანაფიქრის გამოხატვის ნიჭითაა დაჯილდოვებული: სხვანაირად რომ ვთქვათ, ადამიანთან მოსაუბრე ღმერთთანაა გათანაბრებული. პოეტის მიზანი ღმერთთან და უკვდავებასთან შერწყმა და განვითარებაა (4, 24-25).

ი. ემრეს შემოქმედება მდიდარია სუფიური ტერმინოლოგიით. გარდა საყოველთაოდ ცნობილი არაბულ-სპარსული ტერმინებისა და სიმბოლოებისა, პოეტი იყენებს თურქულ ექვივალენტებს, რომელთა უმრავლესობაც ი. ემრეს წინამორბედთა შემოქმედებაშიც გვხვდება (26, 205).

არათურქული ლექსიკიდან ყველაზე დიდი რაოდენობით არაბულ სიტყვებს იყენებს, რომლებიც იმ ეპოქისათვის ახალ ნასესხობებს წარმოადგენდნენ. არაბიზმები დომინირებს რელიგიურ ტერმინოლოგიასა და ლექსიკაში. მათ შემდეგ ყველაზე მეტი სიტყვა სპარსული ენიდანაა აღებული. აღსანიშნავია, რომ არაბულ-სპარსული ნასესხობები, რომლებიც თანამედროვე სალიტერატურო ენაში აღარ გამოიყენება, დამკვიდრებულია თურქული ენის დიალექტებში. პოეტის ორივე ნაწარმოებში უცხო სიტყვების რაოდენობა, რომელთაც ფონეტიკური, მორფოლოგიური და სემანტიკური ადაპტაცია განიცადეს, თითქმის თანაბარია. პოემა არაბულ-სპარსული პოეზიის სტილში არის დაწერილი და შედარებით მომზადებულ აუდიტორიას გულისხმობდა. ლექსები კი, სადაც პოეტი სუფიზმის იდეებს ქადაგებს, ანატოლიელი მოსახლეობის ფართო წრისთვის იყო განკუთვნილი და მისი ენა სამეტყველო ენასთან იყო ახლოს (26, 209-210).

ი. ემრეს პოეზიის შეფასებისას მეცნიერთა მოსაზრება, ძირითადად, ორად იყოფა. ერთნი თვლიან, რომ მისი ენა არის მარტივი და ხალხური (17,10), მეორენი კი მას მიიჩნევენ ლიტერატურულად. თუმცა, მკვლევართა უმეტესობის აზრით პოეტის შემოქმედება მარტივი ენით არის დაწერილი (30,264) და ლექსების მეტრიკა ხალხურია (14,84), იმასაც აღნიშნავენ, რომ პოეტის ენა არის თურქული, მეტრიკა სილაბურ-ტონური (27,50).

ფ. ქოფრულუს მოსაზრებით ი. ემრეს დივანი მისმა მიმდევრებმა მოგვიანებით, პოეტის გარდაცვალების შემდეგ გამოაქვეყნეს. თუმცა, გამოქვეყნებული კრებულები არასაიმედოა, რადგან მათში ლექსების რაოდენობა არასრულია და ზოგიერთი ლექსი ი. ემრეს მიმზადებული ავტორების უნდა იყოს (19,321-326).

ფ. ქოფრულუს მოსაზრებას არ ეთანხმება მკვლევარი ა. გიოლფინარლი. მისი აზრით ი. ემრემ სიცოცხლეში შეადგინა დივანი, რასაც მკვლევარი პოეტის სტრიქონებით ასაბუთებს: „ხელში აიღო დივანი...“ (11,243) ან „წაიკითხავენ ამ ჩემს დივანს...“(11,100). იმის მიუხედავად, რომ ა. გიოლფინარლის გამოქვეყნებული დივანი სხვა გამოცემებთან შედარებით სანდო და სრულია, თავად ავტორი აღნიშნავს, რომ იგი საჭიროებს შემდგომ სამეცნიერო-კრიტიკულ დამუშავებას.

დღეისათვის არსებული ი. ემრეს დივანის რამდენიმე გამოცემა სრულყოფილად არ ითვლება (23; 24; 11; 13), რაც თავისთავად ართულებს პოეტის შემოქმედების შესწავლას. ეს თავის მხრივ კიდევ ერთხელ მოგვიწოდებს სიფრთხილისაკენ მისი კრიტიკულად განხილვის დროს (28,18-19).

ისტორიულ თუ ლიტერატურულ წყაროებში არ მოიპოვება ცნობები, რომლებიც დაგვეხმარებოდა ი. ემრეს ცხოვრების შესწავლაში. სავარაუდოდ, ამის მიზეზი მწერლის მხატვრული მანერაა, მისი უბრალოება და ხალხურობა. განხილულ ეპოქაში პრივილეგი-რებულ წრეებსა და ლიტერატურულ სალონებში გაბატონებული იყო ესთეტიკური მოდუსი, რომლისთვისაც მხოლოდ დივანის ლიტერატურა იყო მისაღები და სრულად უარყოფდა აშუღურ და დერვიშულ პოეზიას. ამის გამო, შუა საუკუნეების თურქეთის კულტურულ ცხოვრებაში გავრცელებულ ლიტერატურულ თეზქერეებში² თითქმის არ გვხვდება არც ერთი „საზის პოეტი“. უფრო მეტიც, ისინი ხშირად გამხდარან, დივანის პოეზიის მიმდევრების დაცინვის საგანი (8,193). ამის შესახებ არაერთხელ გამოთქმულა აზრი სამეცნიერო ლიტერატურაში (41,164; 8,194; 15,126-127).

რუსი მეცნიერის ვ.ბ. კუდელინის ავტორობით გამოცემულ მონოგრაფიულ ნარკვევებში გამოთქმულია აზრი, რომ შუა საუკუნეების თეზქერეს ავტორები ი. ემრეს არა იმდენად შემოქმედების მხატვრული სპეციფიკურობის, რამდენადაც მისი „ერეტიკული“ შეხედუ-ლებების გამო იგნორირებდნენ (31,77; 32, 23).

თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ ვ.ბ. კუდელინი დასკვნაში ხშირად უგულებელყოფს ისტო-რიზმის პრინციპებს და არ ითვალისწინებს შუა საუკუნეების სინამდვილეს. მკვლევარის ნაშრომებში ი. ემრეს მსოფლმხედველობის რიგი მომენტები განმარტებულია არაისტორი-ულ კონტექსტში და შესაბამისად, მისი დასკვნები ყოველთვის სინამდვილეს არ შეესაბა-მება (28,14).

ი. ემრეს სახელი არ გვხვდება თურქული ლიტერატურის ისტორიის ზოგი მკვლევარის ნაშრომში. ეს ეხება როგორც თურქ, ასევე უცხოელ მკვლევარებს. მაგ. ცნობილი რუსი მკვლევარი ვ.დ. სმირნოვი თავის ნაშრომში „თურქული ლიტერატურის ისტორიის ნარკვევები“ ი. ემრეს არც კი მოიხსენებს (35). აკადემიკოსი ა.კ. კრიმსკი დაბალ შეფასებას აძლევს ი. ემრეს შემოქმედებას (30,263-4). ცნობილი აღმოსავლეთმცოდნე იოზეფ ჰამერ-პურგშტალიც ასევე, მოკლედ შეეხო მის მემკვიდრეობას (43,566).

² პოეტთა ბიოგრაფიები.

პოეტის ცხოვრებასა და შემოქმედებაზე შედარებით სრულ და ნათელ სურათს ხატავს ინგლისელი აღმოსავლეთმცოდნე ე. გიბბი (41,165). აღსანიშნავია ჰერბერტ ვილჰელმ დუდას და ეტორე როზის კვლევები, რომლებიც ეხება პოეტის შემოქმედების საინტერესო მომენტებს და მისი ცხოვრებისა და შემოქმედების სრული აღწერის პრეტენზია არ გააჩნიათ (40, 44,75).

თურქი ლიტერატურათმცოდნეებიდან ი. ემრეს ცხოვრებასა და შემოქმედებაზე პირველი მონოგრაფიული კვლევა ეკუთვნის მეჰმედ ფუად ქოფრულუს. ხანგრძლივი კვლევის შედეგად, 1918 წ. გამოქვეყნდა მისი ფუნდამენტური ნაშრომი სახელწოდებით „პირველი მისტიკოსები თურქულ ლიტერატურაში“ (18). ავტორმა გაგვაცნო პოეტის ცხოვრების სარწმუნო დეტალები და პირველად გააშუქა ი. ემრესა და შუა აზიის მისტიკოსის, აჰმედ იესევის პოეტიკისა და მსოფლმხედველობის საკვანძო საკითხები. ამ ნაშრომის გამოქვეყნების შემდეგ საგრძნობლად გაიზარდა ინტერესი ი. ემრეს შემოქმედებისადმი. პოეტის შემოქმედება შეისწავლა და მაღალი შეფასება მისცა არაერთმა თურქმა და უცხოელმა ლიტერატურათმცოდნემ.

თურქი მკვლევარებიდან, ძველი თურქული ლიტერატურის შესწავლაში უდიდესი წვლილი შეიტანა აბდულბაქი გიოლფინარლიმ. მან გამოსცა ი. ემრეს ლექსების ყველაზე სრული და სოლიდური კრებული (11), შეისწავლა პოეტის ცხოვრება (9) და შემოქმედება

(10) და მრავალწლიანი კვლევის შედეგად გამოსცა ფუნდამენტური მონოგრაფია „იუნუს ემრე და სუფიზმი“ (12). ნაშრომში მეცნიერი არ ეთანხმება გავრცელებულ მოსაზრებას ი. ემრეს შემოქმედებაზე აჰმედ იესევის გავლენის შესახებ (12,106-112).

საყურადღებოა თურქი მეცნიერის ნურეთინ ალბაირაქის 2014 წელს გამოქვეყნებული ნაშრომი (4), რომელიც არის ი. ემრეს ლექსიკის საფუძველზე შედგენილი ლექსიკონი. ლექსიკონში დივანის 4154 ლექსიკური ელემენტის ისტორიულ-ეტიმოლოგიური კვლევა, მათ შორის საკუთარი სახელების განმარტებებია მოცემული.

პოეტის ლექსიკა შეისწავლა მეცნიერმა საით ქურშითმა (43). მკვლევარმა ისარგებლა ი. ემრეს დივანის ერთ-ერთი ძველი ხელნაწერით, ფათიჰის ნუსხით, რომლის შექმნის სავარაუდო თარიღად XV საუკუნე სახელდება. 270 გვერდიანი ხელნაწერი ნასხის კალიგრაფიითაა შესრულებული და მოიცავს 203 ლექსს. 2555 ლექსიკური ელემენტი კლასიფიცირებულია. არათურქული სიტყვებიდან დომინირებს არაბული სიტყვები, მათ შემდეგ სპარსული, რამდენიმე ბერძნული და სხვა ენები. მეცნიერს სიტყვების ეტიმოლოგიური კვლევა არ აქვს მოცემული.

პოეტის ცხოვრებისა და შემოქმედების ცალკეული საკითხები შეისწავლა და საყურადღებო სტატიებისა და სპეციალური შრომების სახით გამოსცა არაერთმა მკვლევარმა (22; 7; 21; 25; 38,71-72).

2018 წელს, ქ. რომში, ი. ემრეს სახელობის ინსტიტუტის მხარდაჭერით გამოიცა ი. ემრეს დიდაქტიკური მესწვევის „რისალეთუნ ნუსჰიეს“ (სამოდღვრეო წერილი) და დივანის

³ არაბული კალიგრაფიის სახეობა

იტალიური თარგმანი, რომელიც იტალიელმა თურქოლოგმა ფულვიო ბერტუჩელმა თარგმნა (51); 2009 წელს თელ-ავივში გამოიცა პოეტის 42 ლექსის თარგმანი ებრაულ ენაზე. მთარგმნელები გახლავთ დენის ოიაღო, ავრამ მიზრაჰი და სელიმ ამაღო (53); 1975-1976 წწ. გამოიცა პოემის ორი ფრანგული თარგმანი, თარგმნეს ა. დუმენმა (39) და პოლონელმა თურქოლოგმა ი. ციოპინსკიმ (36,117-140; 37,65-85); გამოიცა რუსი ლიტერატურათმცოდნე ვ.ბ. კუდელინის წიგნი (32), რომელშიც შეტანილია პოეტის ასზე მეტი ლექსის თარგმანი. რუსმა თურქოლოგმა ა. მარტინცევმა ი. ემრეს ლექსთწყობის საკითხები შეისწავლა (33; 34). საქართველოში ი. ემრეს შემოქმედება შეისწავლეს და ფუნდამენტური ნაშრომები მიუძღვნეს აღმოსავლეთმცოდნეებმა პროფ. ელიზბარ ჯაველიძემ (28) და პროფ. შალვა გაბესკირიამ (26). მიმდინარე წელს, საიუბილეო თარიღთან დაკავშირებით, ი. ემრეს სახელობის ინსტიტუტის მხარდაჭერით, გამოიცემა პოეტის ლექსების კრებული ქართულ ენაზე.

პროფ. ელიზბარ ჯაველიძე მდიდარ მასალაზე დაყრდნობით, აღადგენს განხილული პერიოდის ისტორიულ ვითარებას და სიღრმისეულად აშუქებს სუფი-პოეტის ცხოვრებასა და შემოქმედებას. მის კალამს ეკუთვნის აგრეთვე ფუნდამენტური გამოკვლევა „თურქული პოეტიკა“ (3). ნაშრომში განხილულია შუა საუკუნეებისა და ახალი თურქული ლიტერატურის პოეტიკის უმთავრესი საკითხები: მეტრი, რითმა, ფორმები, ტროპული სისტემა და ჟანრები.

პროფ. შალვა გაბესკირიას ნაშრომი „იუნუს ემრეს ნაწარმოებების ლექსიკა“ (26) წარმოადგენს ი. ემრეს ლექსიკის პირველ მონოგრაფიულ კვლევას. მასში განხილულია ძველი ანატოლიური თურქულისთვის დამახასიათებელი თურქული წარმომავლობის ის ლექსიკური ერთეულები, რომლებიც ე.წ. ოსმალურში ხმარებიდან თითქმის გამოსულია. მოცემულია ი. ემრეს შემოქმედების ლექსიკური ფონდის ის საინტერესო საკითხები, რომლებიც მნიშვნელოვან წყაროს წარმოადგენენ თურქული ენის შესასწავლად.

პოეტის ცხოვრების შესახებ შემონახულია უფრო მეტი თქმულება, ვიდრე დადასტურებული ისტორიული ფაქტი. გასათვალისწინებელია, რომ თქმულებები ხალხის ფანტაზიის ნაყოფია, ისტორიული ელემენტების შემცველი, მივიწყებული ისტორიული რეალობიდან ამოზრდილი. ამიტომ, როდესაც ვცდილობთ აღვადგინოთ პოეტის ცხოვრების ისტორიული სურათი, აუცილებელია მათი გათვალისწინება. თქმულებებიდან ირკვევა, რომ პოეტი ხალხის დიდი სიყვარულით სარგებლობდა და თითქმის წმინდანადაა შერაცხული. ეპოქაში, როდესაც ი. ემრეს ცხოვრობდა, ლექსის წერის უნარი „ღვთიურ გამოვლენად“ ითვლებოდა და ნებისმიერ პოეტს ღვთის წამომადგენლად მიიჩნევდნენ. ამის ნათელი დადასტურებაა ის ფაქტი, რომ დღეს არსებული ი. ემრეს თხუთმეტზე მეტი საფლავი მიიჩნევა წმინდა ადგილად, რომლის თაყვანის საცემად მორწმუნენი დღემდე დადიან.

თქმულებების დიდ ნაწილში პოეტი წარმოდგენილია პიროვნებად, რომელსაც განათლება მედრესეში⁴ არ მიუღია. ამ მოსაზრების გავრცელებას ხელი შეუწყო პოეტის ლექსებმა, რომლებშიც ავტორი არაერთხელ აღნიშნავს, რომ იგი უსწავლელი კაცია. ამ გამოთქმებში

⁴ არაბული მუსლიმური სასულიერო სასწავლებელი.

იმალე პოეტის გნოსეოლოგიური პოზიცია და არა ბიოგრაფიული დეტალები. თქმულე-ბებში აღნიშნულია, რომ პოეტი ფლობდა მუსიკალურ უნარებს, განსაკუთრებით უყვარდა ექვსსიმანი საზი, ამასთანავე, ესმოდა ბუნების ენა. პოეტის მუსიკისადმი სიყვარულს ამტკიცებს მისი ბეითები⁵. რაც შეეხება ბუნების ენის შეცნობას, ეს მისტიკური მოსაზრება, ფართოდ იყო გავრცელებული დერვიშების წრეში. თქმულებების მიხედვით, ი. ემრე სამმოს წევრად გახდომამდე, მძიმე ფიზიკურ შრომას ეწეოდა, შეშასა და წყალს ეზიდებოდა. ეს ფაქტი შესაძლოა სინამდვილეს შეესაბამებოდეს, რადგან დერვიშული ტრადიციების მიხედვით დერვიშთა სამმოს წევრობის მოსურნე ჭეშმარიტების მაძიებელს, პირველ რიგში, საკუთარ თავში უნდა ჩაეკლა სიამაყე და მედიდურობა. ამიტომ უნდა შეესრულებინა ისეთი საქმე, რაც მასში ქედმაღლობას ჩაკლავდა (28,31-40).

პოეტის ბიოგრაფიის გასაშუქებლად, თქმულებების გარდა, სხვა ინფორმაცია არ მოიპოვება. ერთადერთი, რამაც შეიძლება ეს ნაკლი შეავსოს, თავად პოეტის შემოქმედებაა. შემოქმედების საფუძვლიანი შესწავლა შესაძლებლობას გვაძლევს ვივარაუდოთ, რომ ი. ემრე იყო დერვიში, დერვიშთა წრეში ტრიალებდა და მათსავე მსოფლმხედველობას გამოხატავდა. პოეტი თავის ლექსებში აღნიშნავს, რომ მისი შეიხი და სულიერი მოძღვარი თავდუქ ემრე იყო. სწორედ მისი დახმარებით დაადგა და ეზიარა იგი ჭეშმარიტების გზას. თავდუქ ემრესა და ი. ემრეს შორის წარმოიშვა ისეთი მეგობრობა და სიყვარული როგორც იყო მევლანასა და შამს თებრიზს შორის. ეს იყო შუა საუკუნეების აღმოსავლეთში დაკანონებული მიურშიდისა⁶ და მიურიდის⁷ ურთიერთობა. (28,42) ი. ემრე ბევრს მოგზაურობდა და როგორც დერვიშების ინსტიტუტის გაბატონებული ტრადიციებით იყო დათქმული, ხალხში თავისი შეიხის, თავდუქ ემრეს დოქტრინას ავრცელებდა.

სპეციალურ ლიტერატურაში ხშირად განიხილებოდა ი. ემრესა და ჯალალ ედ-დინ რუმის, (მევლანა 1207-1273) ურთიერთობის საკითხი. თავად პოეტი დივანში რამდენ-ჯერმე ახსენებს მევლანას. როგორც ჩანს პოეტი ჩასულა კონიაში, გაუცვნია იგი, დასწრებია მეჯლისებს და მონაწილეობა მიუღია „სემაში“⁸. პოეტი თავის სტრიქონებში აღიარებს იმ დიდ შთაბეჭდილებას, რაც მასზე აღმოსავლეთის უდიდესმა მოაზროვნემ მოახდინა. არაერთი მეცნიერი იზიარებს მოსაზრებას, რომ რუმის შემოქმედებამ ი. ემრეს მსოფლმხედველობასა და მხატვრულ სამყაროზე გავლენა იქონია (28,46). ჯალალ ედ-დინ რუმის ცხოვრების დიდი ნაწილი თანამედროვე თურქეთის ტერიტორიაზე გაატარა და მიუხედავად იმისა, რომ სპარსულ ენაზე წერდა, დიდად შეუწყო ხელი თურქული ლიტერატურული ცხოვრების განვითარებას. ი. ემრეს შემოქმედებითი მემკვიდრეობა მკვლევარებს საშუალებას აძლევს დაბეჯითებით თქვან, რომ ი. ემრე კარგად იცნობდა არაბულ და სპარსულ ლიტერატურას, რაც მის ლექსებში დამაჯერებლად არის წარმოდგენილი.

⁵ არაბული ლიტერატურული ორტაეპიანი ლექსი

⁶ არაბული მუსლიმი სულიერი მოძღვარი

⁷ არაბული მუსლ. მიმდევარი, მოწაფე

⁸ არაბული მეველეიელი დერვიშების ღვთისმსახურების რიტუალი

ბეითებიდან ირკვევა რომ პოეტმა დიდხანს იცოცხლა, ბევრს მოგზაურობდა ანატოლიასა და მეზობელ ქვეყნებში. მისმა პოეზიამ საუკუნეების მანძილზე შეინარჩუნა ხალხის სიყვარული და ინტერესი. იგი დღესაც პოპულარულია მთელ თურქულენოვან და მასთან დაახლოებულ ხალხებში; მის საფლავს კი, აზერბაიჯანიდან დაწყებული ბალკანეთით დამთავრებული, შვიდი დასახლებული პუნქტი ედავება ერთმანეთს, თუმცა ოფიციალური მავზოლეუმი თანამედროვე თურქეთის სამხრეთ-დასავლეთ ნაწილში, ქ. კულას მახლობლად მდებარეობს (2,17).

რასაკვირველია, ი. ემრეს შემოქმედებას ეტყობა რეგიონის ისლამური კულტურის გავლენის კვალი, თუმცა მისი დერვიშული მსოფლმხედველობა, ხალხისათვის გასაგები თურქული ენა და რაც ყველაზე მთავარია, მის მიერ გამოყენებული ხალხური ლექსის ზომა, ეროვნულ ნიადაგზე წარმოიშვა და თურქული ეროვნული სულისკვეთებით არის გაჟღენთილი. ამიტომაც, რომ ი. ემრეს პოეზია ხალხის უდიდესი სიყვარულით სარგებლობდა და სარგებლობს და თავად კი აშუღური და დერვიშული ლიტერატურის ფუძემდებლად ითვლება (6,555).

თურქული ხალხური ლიტერატურა თურქი ხალხის წიაღში ვითარდებოდა და ღრმავდებოდა. საუკუნეთა განმავლობაში ბატონობდა ორი ურთიერთისაგან განსხვავებული და დამოუკიდებელი მხატვრული სისტემა: პირველი - ეს იყო ხალხური ლიტერატურა, რომელშიც პირობითად სამ ლიტერატურულ მიმართულებას გამოყოფენ: 1. ანონიმური ხალხური ლიტერატურა, 2. საზის პოეტები ანუ აშუღური ლიტერატურა, 3. თექე, ანუ დერვიშული ლიტერატურა. მეორე იყო დივანის, ე.წ. კლასიკური ლიტერატურა, რომელიც, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, მთლიანად მოწყდა თურქულ ნაციონალურ ნიადაგს და დაეფუძნა იმ ესთეტიკურ სისტემას, რომელიც ზოგად ისლამური იდეოლოგიით საზრდოობდა, მას მკაცრი კანონიკური ხასიათი გააჩნდა, სადაც ყველაფერი წინასწარ იყო განსაზღვრული, რა და როგორ უნდა გაეთქვა (3,8-9).

შეიძლება ითქვას, რომ ი. ემრეს პოეტური სამყარო გარკვეულ გარდამავალ საფეხურს და თურქული ხალხური და კლასიკური ლიტერატურის ესთეტიკური სისტემების დამაკავშირებელ რგოლს წარმოადგენს. ამ თვალსაზრისით მის შესწავლას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. სვანიძე მ. 1999. ოსმალეთის ისტორია (XIV-XVI სს.). თბილისი. ქრონოგრაფი.
2. ხარებავა მ., ელერდაშვილი ალ. 2018. თურქული პოეტიკის ანთოლოგია. თბილისი.
3. ჯაველიძე ე. 1988. თურქული პოეტიკა. მოკლე კურსი. თბილისი. განათლება.
4. ჯანელიძე ა. 2008. იუნუს ემრე - თურქეთის დიდი სახალხო პოეტი. ახალი ხიდი. საერთაშორისო ყოველკვარტალური ჟურნალი. იანვარი. 24-25.
5. Albayrak N. 2014. Gönül Çalab'ın Tahtı / Açıklamalı Yunus Emre Sözlüğü. İstanbul.
6. Ali H. (Yücel) 1932. Türk Edebiyatına Toplu Bir Bakış. İstanbul. Remzi Kitaphanesi.
7. Alptekin T. 2012. Bir Enel-Halk Şiiri Yunus Emre. Demos Yayınları.

8. Habib İ. 1942. Edebiyat Bilgileri. İstanbul.
9. Gölpınarlı A. 1936. Yunus Emre Hayatı. İstanbul.
10. Gölpınarlı A. 1941. Yunus ile Aşık Paşa ve Yunus'un batınlılığı. İstanbul.
11. Gölpınarlı A. 1943-1948. Yunus Emre Divanı c. 1-2, 2-3 İstanbul.
12. Gölpınarlı A. 1961. Yunus Emre ve tasavvuf. İstanbul.
13. Gölpınarlı A. 1973. Yunus Emre Hayatı ve Bütün Şiirleri. İstanbul
14. Gönensay H.T. Banarlı N.S. 1949. Türk edebiyatı tarihi. İstanbul.
15. Kabaklı A. 1966. Türk Edebiyatı. c.II. İstanbul.
16. Kocatürk V.M. 1964. Türk Edebiyatı Tarihi (Başlangıçtan bugüne kadar). Ankara
17. Korkmaz Z. 1963. Türk Dilinin Tarihi Akışı İçinde Atatürk ve Dil Devrimi. Yayınevi: A. Ü. Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi. 147. 10.
18. Köprülü M.F. 1918. Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar. İstanbul.
19. Köprülü M.F. 1961. Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar. Ankara.
20. Köprülüzade M.F. 1933. Anadolu'da Türk Dili ve edebiyatının Tekamülüne Umumi Bir Bakış Yeni Türk Mecmuası. c. 1. No 4. 278.
21. Ocak A.Y. 2012. Yunus Emre. Ankara. T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve yayımlar Genel Müdürlüğü Yayınları.
22. Tavukçu O. K. 2017. Yunus Emre Kitabı. Ankara. Akçağ Yayınevi
23. Toprak B. 1933-1934. Yunus Emre Divanı. c. 2. İstanbul.
24. Toprak B. 1960. Yunus Emre Divanı. İstanbul.
25. Ünver İ. 2005. Yunus Emre üzerine. Yakın Doğu Üniversitesi Rumî Enstitüsünde düzenlenen "Yûnus Emre İlim ve Aşk" adlı sempozyum.
26. Габескирия Ш. В. 1983. Лексика произведений Юнуса Эмре. Тбилиси. Мецниереба.
27. Гарбузова В.С. 1963. Поэты средневековой Турции. Изд-во Ленинградского университета.
28. Джавелидзе Э.Д. 1985. У истоков турецкой литературы. Часть 2: Юнус Эмре. Тбилиси. Мецниереба.
29. Жирмунский, В. М. 1962. Огузский героический эпос и «Книга Коркута» / Книга моего деда Коркута: Огуз. героич. Эпос.
30. Крымский А.Е. 1916. История Турции и ее литературы. Москва.
31. Куделин В. Б. 1970. Некоторые вопросы истории изучения жизни и творчества Юнуса Эмре. Вестник Московского Университета. Востоковедение. 2, 77.
32. Куделин В. Б. 1980 Поэзия Юнуса Эмре. Наука.
33. Мартынецев А.Е. 1973. Приблизительная рифма в газелях Юнуса Эмре. Советская Тюркология, 5.
34. Мартынецев А.Е. 1976. Об особенностях строфического оформления стихов Юнуса Эмре. Советская Тюркология, 3.
35. Смирнов В.Д. 1891. Очерки истории турецкой литературы. Санкт-Петербург.
36. Ciopinski, J. 1976. Le traite de bons conseils de Yunus Emre. Folia Orientalia. t.17, s. 117-140.
37. Ciopinski, J. 1977. Le traite de bons conseils de Yunus Emre. Folia Orientalia. t. 18, s. 65-85.
38. Ciopinski J. 1992-1993. Yunus Emre et Alighieri Dante. FO. c. XXIX. s. 71-72.
39. Duchemin A. 1975. Un grand mystique turc: Yunus Emre 1248-1320. Petit livre de conseils "Turcica " Bd. 7. Paris –Strasbourg.
40. Duda H.W. 1928. Yunus Emre. Konst.
41. Gibb E. J. W. 1900. A history of the Ottoman poetry. vol I. London.
42. Hammer-Purgstall J. 1838-1840. Geschichte der osmanischen dichtkunst bis auf unsere zeit. Bd 2. Pesth-Hartleben.

43. Khourchid S. 1991. La Langue De Yunus Emre: Contribution A L'histoire Du Turc Pre Ottoman. Ministère de la culture. January. 1.
44. Rossi E. 1940. Le Poeta mistico turco Yunus Emre. Oriente Moderno.
45. ათემ შ. თურქული კულტურის ცენტრი.
<https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/baskanin-mesaji> (01.02.2021)
46. <https://fledu.uz/ru/2021-god-god-yunusa-emre-i-turetskogo-yazyka/> (31.07.2021)
47. თურქეთის მეცნიერებათა აკადემია. კონკურსის შესახებ. <https://tinyurl.com/tubaadp> (28.11.2021)
48. იუნუს ემრეს ინსტიტუტი-თბილისი.
<https://www.facebook.com/yeetiflis/posts/1636380033220092> (28.11.2021)
49. იუნუს ემრეს ინსტიტუტი. <https://www.yee.org.tr/tr/haber/uluslararasi-yunus-emre-kisa-film-yarismasi-0?fbclid=IwAR0mHV7iuN6PJ1WZL1XJcmiPXMkQ5kPakmbk2g2rlmf6Fq9hEUQV85cWhyc> (28.11.2021)
50. იუნუს ემრეს ინსტიტუტი - თბილისი. ვიცე-პრემიერ ბიულენტ არინჩის პატრონაჟით გაიხსნა თბილისის იუნუს ემრეს თურქული კულტურის ცენტრი.
<http://yunusemreenstitusu.org/georgia/index.php?lang=gr&page=65> (28.10.2021)
51. ი. ემრეს ლექსები იტალიურ ენაზე. <https://www.haberler.com/yunus-emre-divan-ve-risaletu-n-nushiyye-kitabina-10496340-haberi/> (28.11.2021).
52. იუნუს ემრეს დღემდე უცნობი 200 ლექსი ვატიკანის არქივიდან
<https://www.gazeteduvar.com.tr/yunus-emrenin-200e-yakin-siirinin-yer-aldigi-yeni-divani-bulundu-haber-1521862> (30. 06.2021).
53. შალომ თურქიე. ყოველკვირეული გაზეთი. ი.ემრეს ლექსები ებრაულ ენაზე.
https://www.salom.com.tr/arsiv/haber-70832-yunus_emre_felsefesi_lbranicede.html. (28.11.2021)
54. ცირკულარი: 2021 ი. ემრესა და თურქული ენის წელი.
<https://www.tdk.gov.tr/icerik/basindan/2021-yili-yunus-emre-ve-turkce-yili-olarak-ilan-edildi/> (29. 06.2021).

2021 – The Year of Yunus Emre and the Turkish Language

Mzia Gogiashvili

Grigol Robakidze University, PhD student
mzia.gogiashvili20@runi.edu.ge

Abstract. The article is dedicated to the great representative of Turkish Sufi poetry of the XIII-XIV centuries, Yunus Emre. His works made a significant contribution to the development of Turkish folk literature and poetry and laid the foundation for Turkish versification. Yunus Emre is considered to be the founder of Anatolian Turkish poetry. The article will be especially appealing to those interested in Near Eastern poetry.

Keywords: Oriental Poetry, Turkish Literature, Poet, Sufism, Dervish, Sufi Mystic, Divan Literature, Oriental Studies